

***ДО ПИТАННЯ ПРО ПОДВІЙНУ ПОЛІТИКУ МОВНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І ПРОГНОЗ НА
МАЙБУТНЄ***

Подвійна мовна політика має місце в законодавчій галузі. Коли Українська держава стала незалежною, від її мовного законодавства залежали подальша доля мов національних меншин та української мови. Розв'язувати мовне питання, починаючи з середини 90-х рр. минулого століття, влада почала поступово гальмувати. Більше того, вона стала застосовувати подвійну політику, яка призвела до непорозуміння, напруження і протистоянь на мовно-політичному ґрунті. Наше завдання полягає в тому, аби показати, до чого може призвести подвійна політика у галузі мовного законодавства, і як необхідно діяти, аби змінити ситуацію на краще.

Окремі аспекти цієї проблеми досліджували А. Кіссе, І. Кресіна, Л. Лук'яненко, Л. Масенко, Л. Нагорна, М. Остапенко, В. Роговий, Л. Шаян та ін. Вчені з'ясували, що основи подвійної мовної політики були закладені ще під час ухвалення закону "Про мови в Українській РСР", який "діяв" до 2012 року. Цей закон не міг ефективно виконувати свою функцію в нових умовах. Українська незалежна держава потребувала нового мовного закону, який би міг захистити у першу чергу ті мови в Україні, які знаходяться на межі зникнення, та українську мову, яку необхідно відроджувати. У застарілому законі "Про мови в Українській РСР" не передбачено, як вважає А. Кіссе, необхідності здійснення такої політики, яка б захищала ті мови, які зникають, а жодного іншого документа, який спеціально регулював мовні відносини в Україні, не існує[1, с. 118].

Закон підняв статус української мови до рівня офіційної, завдяки якому українська мова вперше в історії України стала державною мовою, яка стала активно застосовуватися в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя країни. Варто зазначити, що етнонім офіційна / державна мова є синонімами і абсолютно тотожними поняттями. Термін офіційна мова має в Україні спекулятивне подвійне тлумачення і застосовується проросійськими політичними силами до російської мови лише з однією метою, аби підняти її статус до рівня державної або регіональної. Вони намагаються запевнити українських громадян, що поняття "офіційна мова" і "державна мова" не одне і те саме. Подвійна політика вищезазначених політичних сил дала можливість спекулювати мовною проблемою під час виборів, відкривати російськомовні навчальні заклади, а на Півдні і Сході країни закривати україномовні, переводячи їх у статус двомовних або одномовних з російською мовою навчання[4, с. 282-318].

Подвійна політика проводиться і в мас-медіа, де одні телеканали, телепрограми, газети і журнали відкривають, інші, які не підтримують дії провладних політиків, закривають. На цьому ґрунті з'явилося щонайменше дві точки зору: одна з них підтримує дії провладних політиків, інша захищає інтереси опозиції. Це вилилося в інформаційну війну, де з'явилися “свої” і “чужі”, коли одних захищають, інших карають. Тобто, мас-медіа, на думку Л. Шаян, замість того, щоб служити людям, перетворюється на фактор, який ними маніпулює[5, с. 143].

Подвійна мовна політика застосовується і в релігійних інституціях, де одні церкви виголошують проповіді українською мовою, і таким чином поширюють звичаї і традиції українського народу, інші, що належать до Московського Патріархату, – старослов'янською або російською. Одні з них підтримують діяльність опозиційних політиків, інші – провладних політичних сил. Зауважимо, що в основі подвійної політики, якої б сфери чи галузі вона не стосувалася, знаходиться мовна проблема, яка продовжує радикалізувати і розколювати українську полікультурну спільноту. Є й інша точка зору: активізація лівого і правого радикалізму пояснюється, як вважає М. Остапенко, великою поляризацією соціуму, збільшенням прірви між багатством і бідністю, що створює загрозу національній безпеці й основам цивілізованого співжиття в країні[3, с. 275].

Подвійну мовну політику як проблему поглибив закон “Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”, яка захищає далеко не всі ті мови і культури, які знаходяться на межі зникнення, а лише деякі. Її подвійна політика спрямована на захист російської мови як такої, яку, як вважають проросійські політичні сили, в Україні забороняють. Саме це і мало трагічні наслідки для подальшої долі поширення української мови та мов національних меншин на Півдні і Сході країни, де місцеві органи влади, опираючись на цей закон, запроваджували російську мову спочатку як офіційну, потім – як регіональну. Подвійна політика Хартії поширювалась на всі сфери і галузі суспільно-політичного життя країни, а також на держслужбовців, політиків та депутатів Верховної Ради, які відмовлялися з виголошувати промови українською мовою, у той же час демонструючи україномовний суржик або російську мову під вигуки опозиції – “ганьба”. Чому таке велике значення надають українській мові окремі опозиціонери? Бо мова – це, на думку Л. Лук'яненка, стрижень, який не просто супроводжував рух поколінь з сивої давнини, а й допомагав розуміти одне одного, давав виразну форму сприйняттю й оцінці зовнішнього світу і внутрішнього стану людини, забезпечував її духовне життя і розвиток[2, с. 265].

На основі Хартії було ухвалено новий закон “Про засади державної мовної політики”, який втілює всі задуми і побажання проросійських політичних сил, які доклали немало зусиль, аби російська мова набула вищого статусу в

Україні. Новий мовний закон поглибив протистояння в країні по лінії Південь і Схід, з одного боку, Центр і Захід, з іншого. Про це свідчать як соціологічні опитування, так і факти щодо ратифікації цього закону місцевими органами влади на місцях. Як видно, жодна українська влада за всі роки незалежності нічого, по суті, не зробила для того, аби розв'язати мовну проблему. Як розв'язати цю проблему, яка є причиною тієї ситуації, яку маємо наразі в Україні? У зв'язку з цим необхідно насамперед любити не посади і статки, а український народ, який підкаже, які закони необхідно ухвалювати, і без політики і політиків з'ясує, скільки україномовних і російськомовних телеканалів, навчальних закладів, газет, журналів, книг тощо має бути в Україні.

Література

1. Кіссе А. Етнічний конфлікт: теорія і практика управління. Політологічний аналіз: Монографія. – К.: Логос, 2006. – 380 с.
2. Лук'яненко Л. Національна ідея і національна воля / Л. Лук'яненко. – К.: МАУП, 2003. – 296 с.
3. Остапенко М. Політичний плюралізм: нестабільність демократії та пошуки соціальної рівноваги: монографія / М. А. Остапенко; Нац. пед. ун. – т імені М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 350 с.
4. Савойська С. Мовно-комунікативна політика як специфічна область державної політики в поліетнічному соціумі: теоретико-історіологічний аналіз: Монографія / С. В. Савойська – К.: Вид. центр “Просвіта”, 2013. – 424 с.
5. Шаян Л. PRo Суспільні комунікації. – К.: ТОВ “Група компаній “Динаміка”, 2008. – 180 с.